

TAMPERE UNIVERSITY
OF APPLIED SCIENCES

reasoning art as a graduating artist

*miten
perustella
taidetta
vastavalmist
uneena
kuvataiteilij
ana?*

SOFI HÄKKINEN
TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU
OPINNÄYTETYÖ , HUHTIKUU 2016

TIIVISTELMÄ ABSTRACT

HAKUSANAT

Taide art
Kuvataide fine art
Taiteilija artist
Taiteilijuus being an artist
Itseisarvo absolut value
Animaatio animation
Installaatio installation

Tässä opinnäytetyöni kirjallisessa osuudessa **Miten perustella taidetta vastavalmistuneena kuvataiteilijana** tarkastelen erilaisia perusteluja nykytaiteelle. Pohdin, miten taidetta ja taiteen tekemistä voi oikeuttaa itselleen juuri valmistuneena kuvataiteilijana. Lähestyn aihetta henkilökohtaisesta, yhteiskunnallisesta ja historiallisesta näkökulmasta.

Yhdistän kirjallisen pohdintani opinnäytetyöhöni, animaatioinstallaatioon nimeltä *Kerrostalo*. Tahdon selvittää itselleni, miksi saan tehdä tätä työtä ja tällaisia teoksia. Miksi minulla on oikeus toimia kutsumusammattissani, ja miten siihen on ennen kaikkea itse uskottava.

Kirjallinen tutkielmani on luonteeltaan melkein päiväkirjamaisen pohdiskelleva. Se pursuaa juuri valmistumassa olevan kuvataiteilijan ajatuksia tulevasta ammatistaan.

*In my thesis work's written part, named **Reasoning art as a graduating student**, I explore different arguments with which contemporary artists justify their work and art in general, and by what means a young graduating artist that is new to this world of profession could do this. The work is written on a quite personal level, but I also use societal and historical reasoning.*

I try to clarify to myself why I am entitled to make art and work in a field that is my calling. I use this contemplation to study my artist's thesis work, an animation installation called the Apartment Building.

This written work is a little bit journal-like and speculative. It is filled with a graduating artist's thoughts on how to accept oneself as an artist.

SISÄLLYS

1 Johdanto

2 Taiteen ja taiteilijan määrittely

2.1 Mitä (nyky)taide on?

3 Taiteen aseman kehitys

4 Taiteen yhteiskunnallinen perustelu

4.1 Merkityskato

5 Nykyaiteilijoiden perusteluja taiteelle

5.1 Teemu Mäki

5.2 Anssi Kasitonni

5.3 Juhani Tuomi

5.4 Annu Vertanen

6 Oma lopputyö ja sen prosessi

6.1 Teoksen sisällöstä

6.2 Teoksen muodosta

7 Loppupäätelmät

8 Lähteet

1 johdanto

Aloitin heti myöntämällä, että olen valmistumassa toiveammattiini. Olen halunnut olla kuvataiteilija niin kauan kuin muistan.

Kuitenkin siitä lähtien kun aloitin koulun TAMK:in Kuvataiteen koulutusohjelmassa syksyllä 2012, on mieltäni vaivannut eräs kysymys. Miksi jollain tietyllä ihmisellä on oikeus olla kuvataiteilija? Miksi joku saa kutsua itseään taiteilijaksi, joka voi tehdä taidetta, laittaa teoksiaan esille muiden nähtäväksi. Joku toinen puolestaan ei voi tätä tehdä. Raja yhteiskunnan tai oikeastaan kulttuurieliitin hyväksymän kuvataiteilijan ja torिताiteilijan tai ITE-taiteilijan välillä on hiuksen hieno, mutta jyrkempi kuin betoniseinä.

Valitsin edellä esittämäni kysymyksen lopputyöni kirjallisen osuuden tutkimuskysymykseksi. Se on laaja-alainen ja vaikeasti hahmotettava ajatushirviö. Halusin kuitenkin pureutua aiheeseen. Haen tässä tutkielmassa perusteluja taiteelle ja oikeutusta taiteen tekemiselle ammattina. Pyrin selvittämään millä tavoin ja millä argumenteilla taiteen olemassaoloa ja asemaa voi perustella yksilön ja yhteiskunnan tasolla.

Ensin on kuitenkin yritettävä määritellä taide ja taiteilija.

Jäsenän tutkielmani alkuosassa omia ajatuksiani taiteilijuudesta ja taiteesta. Tarkastelen taiteen kehitystä osana suomalaista yhteiskuntaa, yrittäen myös historian avulla jäsentää nykytaiteilijan asemaa, arvostusta ja paikkaa yhteiskunnassa. Keskityn taiteenaloista ja muodoista nimenomaan kuvataiteilijan ammattiin. Teksti on jaettu seitsemään osaan. Aloitan johdannolla ja tutkimuskysymyksen asetelulla. Tästä jatkan taiteen ja taiteilijan määrittelyyn, sekä taiteen aseman kehitykseen Suomessa. Seuraavaksi tarkastelen taiteen yhteiskunnallista perustelua ja tämänhetkistä merkityskatoa. Olen kerännyt tunnettujen nykytaiteilijoiden kommentteja taiteesta ja sen perustelemisesta. Haastatteluosio auttaa hahmottamaan yleistä käsitystä ja ammattilaisten käyttämiä argumentteja taiteen puolesta. Viimeisessä luvussa esittelen lopputyöni, ja siihen liittyvää pohdintaa tutkimuskysymyksen valossa. Tutkielma päättyy kokoavaan loppupäätelmäosioon.

Näen tärkeänä sen, että pystyn perustelemaan taiteen tekemisen itselleni, siksikin että koen olevani etuoikeutetussa asemassa valmistuessani ammattiin, jota kohtaan tunnen suurta kutsumusta.

Jotain hyvin tärkeää taiteessa on oltava, sillä se laittaa ihmiset yhä uudelleen ja uudelleen pohtimaan ja yrittämään ymmärtää itseään. Vaikka se leijuu loputtomasti ympärillämme läpinäkyvänä ja sakeana, ottaen välillä jonkinlaisen muodon, se ei silti kerro totuutta itsestään. On luotava käsitys taiteesta ja luotettava siihen.

Miten perustelisin vastavalmistuneena kuvataiteilijana taidetta, taiteen olemassaoloa ja taiteen tekemistä? Kysymys sattuu olemaan ajankohtainen myös koulutuspoliittisesti ja yleisemmällä tasolla. Suomessa vallitsevan poliittisen

ilmapiirin ja kulttuurilaitoksiin kipeästi osuvien budjettileikkausten aikana on kiinnostava etsiä perusteluja taiteelle.

***“An Artist
is someone who
produces things
people don’t need to have
but that he - for some reason -
thinks it would be a good idea
to give them.”***

-Andy Warhol (1928-1987)

Kuva 1: Fred McDarrah 1964, teksti: Warhol, Andy 1977, Mariner Books: The Philosophy of Andy Warhol (From A to B and Back Again)

2 taiteen ja taiteilijan määrittely

Seuraava teksti on koottu omista merkinnöistäni, joissa pohdin kuvataiteilijuutta ja taideteosta. Pyrin tämän osion aluksi tekemään jonkinlaisen määritelmän taiteesta ja taiteilijasta vapaalla tyylillä kirjoitetulla lainauksella työskentelypäiväkirjoistani.

”Mielestäni taideteos on parhaimmillaan sykhdyttävän totta tai viiltävän terävä huomio jostain aiheesta. Parhaassa tapauksessa teoksesta jää katsojalle jollain tavalla toiveikas olo, ja teos jää kuiskuttelemaan takaraivoon vielä seuraavaksikin päiväksi. Taiteilija itse ei mielestäni ole myyttinen nero tai ihmelapsi. Hän on tietoinen duunari, jolla on käynyt niin hyvä onni, että saa harjoittaa vapaassa maassa toiveammattiaan. Taiteilija tekee monta testiä ennen kuin saa kiinni idean joka kääntyykin teokseksi. Sitten hän hitaalla kädellään muokkaa idean teokseksi. Taideteos on ehkä heijastus tai jälki kokoajan muutoksessa ja liikkeessä olevasta elämästä. Taide ja teos on subjektiivinen ja moraalista riippuvainen, aina erilainen henkilöstä toiseen.” (Lainaus työskentelypäiväkirjoistani, 2015)

Taide on laaja ja epämääräinen käsite, joka sisältää kaikenlaisen toiminnan ja niiden tulokset ja tuotteet, joilla ihminen pyrkii jäsentämään maailmaa. Taide on ammatti, se on tuotos. Taide on tapa ajatella. Ruotsalaista nykytaiteilijaa Ernst Billgreniä lainatakseni; *”Jos lähdetään siitä, että me ajattelemme kielen avulla, niin taide on tapa ajatella asioita joita varten ei ole olemassa muuta kieltä”* (2008). Tuo lause pystyy suhteellisen helpon tuntuisesti kiteyttämään sen, mitä taide voisi olla laajasti ajateltuna. Vaikka taiteen kieli nähdäänkin varsin universaalina, se saattaa kuitenkin olla hyvin paikka-, kulttuuri-, rotu- ja vaikka ikäryhmäsidonnainen. Billgrenin ajatus ei riitä minulle vastaukseksi, vaikka antaakin yhden palan lisää rakennelmaani. Taide on niin moninainen, että tarvitaan vielä paljon lisää.

”Mitä taide on, on tyhmä kysymys.

Silti se on myös maailman paras kysymys. Se on niin relevantti ja tuskallisia ajatuskiemuroita aiheuttava. Se kuuluu ihmisen aivoihin ja ajatuksiin niin kuin tähdet taivaalle.

Ehkä taidetta on niin hankala selittää siksi, että se on kaikille subjektiivisesti hyvin selvä asia. Jokainen tietää selkärangassaan mitä taide on. Ainakin mitä se on hänelle itselleen. Ongelmat alkavat kun se pitää selittää jollekulle.” (Lainaus työskentelypäiväkirjoistani, 2015)

Eräs ystäväni sanoi ihastuttavan selvänäköisen kommentin taiteesta käytyään Berliinin Martin Gropius-Bau -museon Günter Brus -näyttelyssä huhtikuussa 2016. Hän sanoi näyttelyn olleen sellainen ”että välillä sitä vaan mielti että *huh*, taidetta, ja välillä että *huh*, joku hullu fetisisti on vaan pisteltyt menemään. Mut sitten lopulta että oli se kumpaa tahansa, niin kuinka uskomattoman mielenkiintoinen ihmismieli onkaan.” Mielestäni tässä tokaisussa toistuu Billgrenin ajatus kauniisti ja jopa todellisemmin. Ihmismieli on alati läsnä. Taide on tapa ajatella, ja samalla se kuvaa ihmisyyttä olemalla yksi ihmisen tavoista ajatella. Taide on ainutlaatuisesti

päällekkäin sekä kuvaus ihmisen mielestä, että se millä sitä jäsennetään. Jotain näin epämääräistä ja silti täsmälleen järkeenkäypää on hyvin hankala pistää osiin, selittää tai yrittää täysin ja täydellisesti ymmärtää.

Kuva 2: Materiaali tai teos (tao mestariteos), 2015

2.1 mitä (nyky)taide on?

Antiikista lähtien tieteet ja taiteet, uskonnon ja sodankäynnin taidon rinnalla, on katsottu sivistyksen ja kulttuurin perustaksi. Taide on yksi länsimaisen kulttuurin peruspilareista. Länsimaisen kulttuurin, sivistyksen ja yhteiskunnan juuret juontavat antiikin aikaan. Taide on osa henkistä ja aineellista kulttuuria ja ihmisen saavutuksia. Se on yksi keino yksilön ja yhteiskunnan identiteetin rakentamiseen ja maailman jäsentämiseen. Toisaalta taide on ammatti siinä missä mikä tahansa muukin. Se on ihmisen aineellinen ja aineeton tuotos.

Taide on myös tapa ajatella, sillä voidaan pyrkiä koskettamaan ja vaikuttamaan muihin ihmisiin. Taide voi olla esteettisen mielihyvän, itseilmaisun ja viestinnän lisäksi kannanoton väline. Se voi olla politiikkaa tai filosofiaa. Taide voi herättää ihmisiä ajattelemaan ja se voi olla myös eskapistista viihdettä. (Mäki 2008:152-154, 2014).

Länsimainen *nykytaide* on osa yhteiskunnallista keskustelua. Sen välineet vaikuttaa ja nostaa asioita esille ovat vapaat ja monipuoliset. Klassisesta taiteesta nykytaide eroaa siinä mielessä, että sen tehtävä on olla enemmänkin kriittinen havainnoija, kuin hallitsijalle alisteinen todellisuuden kuvaaja. Taide on muovautunut vuosisatojen saatossa siihen tietoiseen, taiteilijalähtöiseen muotoon, jota nykytaide tänä päivänä on. Siinä missä taide on länsimaisen ihmisen historian alkuvaiheissa ollut oikeastaan vain kauneuden ja totuuden ihannointia ja toistoa (jumaluuksien, harmonian, hallitsijoiden aseman pönkittämistä), nykytaiteen voi puolestaan nähdä hylänneen kauneuden ja pyrkivän paljastamaan totuudesta muutkin kuin ylevät puolet.

Länsimaisen kuvataiteilijan tehtävä ei ole kiillottaa hallitsijoiden julkisuuskuva tai maalata hovineidoista kauneushanteen mukaisia. Hän voi toki tehdä niin, mutta tietoisesti, lähestyen aihetta jonkun kiinnostavan ja ajankohtaisen näkökulman kautta. Kärjistäen voisi sanoa, että historiassa taiteilijan tehtävänä oli peittää rumuus, ja nyt tehtävänä on sen paljastaminen. Kauniisti sanottuna paljastaa rumuus tai kauneus, mutta pitäytyä totuudessa.

Nykyaikaisen kuvataiteilijan oletetaan olevan harjaantunut ajattelemaan ja katsomaan maailmaa kriittisesti, ja olemaan tietoinen tekemisestään ja valinnoistaan. Kuvataiteilijan ammatti on yhä edelleen käsityöläis- ja duunarihomma, kuten se on ollut aina aiemminkin. Lukuun ottamatta tietenkin ihmisten ajoittaisia kollektiivisia aivokuolemia ja romanttisen traagisen taiteilijaneron ylistämistä. Tällä tarkoitan hetkiä historiassa ja nykypäivässikin, kun taiteilija nähdään vain myyttisen romanttisena kärsivänä nerona, joka on saanut ylemmältä taholta upean lahjakkuutensa ja kärsii luomisentuskaa tuodakseen muiden nautittavaksi taide-elämyksiä.

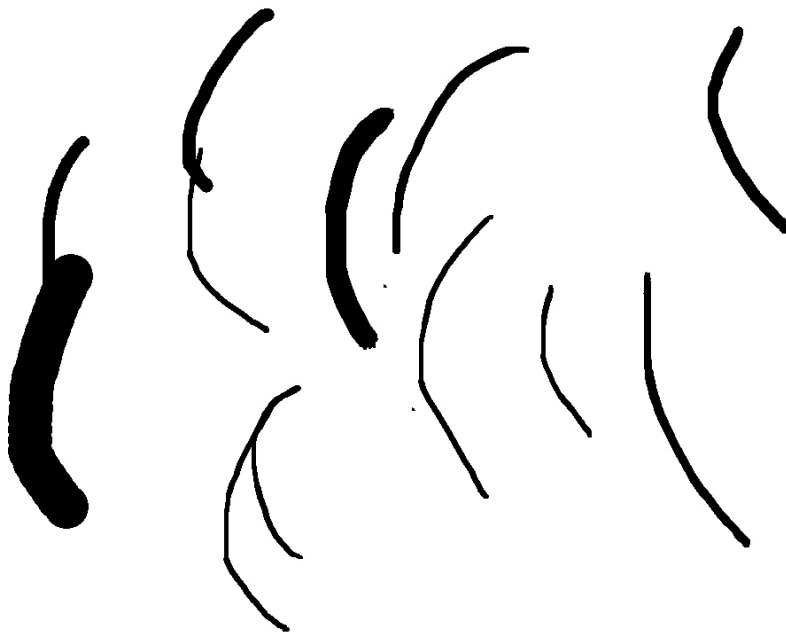
Taiteen ja nykytaiteen käsitteen selittämisen ja taiteen tekemisen perustelun ongelma johtuu myös sen itseisarvoisesta luonteesta. Taiteen itseisarvoinen asema johtaa filosofiseen ongelmaan voiko tämän kaltaista asiaa oikeastaan olla olemassa.

Taide on taiteilijan väline, ja suurenmoinen väline onkin! Se on keino ajatella ja se on ajatus itsessään. Se on väline ja lopputulos. Fyysinen ja näkymätön. Se on jo aikojen alussa kiertynyt niin tiukkaan ihmisen perusluonteeseen, ihmisyyteen, ettei sitä melkein tunnista erilliseksi itsestään.

Taiteen kokemisen subjektiivisuus lisää taiteen ymmärtämisen ja selittämisen hankaluutta, sillä jokaisella on erilainen käsitys aiheesta.

Uskon, että ihmiset kokevat loputonta tarvetta selittää taidetta, koska sitä on niin vaikea ymmärtää. Tämä vaikeus pistää ihmisen tutkivan ja kiinnostuneen perusluonteen pakollakin yrittämään määritellä ja ymmärtää. Taide on ihan kaikki, eikä se ole yhtään mitään.

Billgrenin mukaan taiteen käsite syntyi 1700-luvun aikoihin, ja viime vuosisadalla se imaisi piiriinsä myös *readymaden*, tavalliset arkiesineet. Nykyään taiteeseen voi sisällyttää ihan kaikki tapahtumat ja asiat – mikä tahansa fyysinen tavara voi olla taidetta. ”Käsite, joka ei sulje ulkopuolelleen mitään, ei merkitse mitään. Arvelen, että taiteen käsite itse asiassa katosi 1960-luvulla, mutta me emme osaa vielä oikein suhtautua siihen” (2008). Tämä ajatus siitä ettei taide olekaan olemassa on minusta kutkutteleva, vaikka en halua seistä pelkästään sen takana. Ajatus antaa helpottavalla tavalla luvan jättää taiteen selittäminen pois päiväjärjestyksestä, mutta avaa silti samalla käsitteen ihan kaikelle. Mielestäni ristiriita taiteen ikuisen selittämisen ja määrittelyn, ja tämän ”kaikki on taidetta, sitä ei ole olemassa” -ajatuksen välillä on täsmälleen asian ytimessä. Juuri siitä kohdasta voisi ajatella *taiteen* löytyvän. Häilyvässä määritelmien välisessä pimeässä aineessa kovana, korkeana ja pysyvänä kuin marmoripaasi. Tai auringossa kimmeltävä kolmimetrisen räikeänvärinen alumiinikoira.

Kuva 3: Kuvituskuva, Sofi Häkkinen 2015

3 taiteen aseman kehitys

Kuvataiteen tarina Suomessa alkaa oikeastaan vasta 1800-luvulla. Koska Suomi oli ollut aina joko Ruotsin tai Venäjän vallan alaisena, ei maahan ollut kehittynyt kuvataiteen kenttää aiemmin. Vasta 1800-luvulla sivistyneistö alkoi ajaa asiaa Suomen siirtyessä Ruotsin vallan alta Venäjän keisarikunnan autonomiseksi suuriruhtinaskunnaksi vuonna 1809. Maahan perustettiin oma keskushallinto korvaamaan ruotsalaiset virkamiehet, ja samalla hengenvedolla alettiin perustaa ensimmäisiä kuvataiteeseen liittyviä laitoksia, seuroja, yhdistyksiä ja taidekouluja. Ensimmäisenä syntyi Suomen taideyhdistys vuonna 1846, sitten Taiteilijaseura 1864 ja Valtion taidemuseo 1880-luvulla. (Itkonen & Kaitavuori 2007:10-12)

Filosofian lisensiaatti Esko Rahikainen kertoo, että Suomen taideinstituutiot ovat tämän seikan vuoksi hyvin erilaisia kuin muissa Euroopan maissa. Taiteenkenttä alkoi kehittyä myöhään, eikä Suomessa siten ole esimerkiksi kuninkaallisia tai keisarillisia vanhoja taidekokoelmia, tai pitkälle juurtavaa taiteellista historiaa. 1800-luvun kansallismielisessä ilmapiirissä taidetta alettiin käydä keräämässä laajalti ympäri maata valtion tuella rakennettuihin museoihin ja arkistoihin, jotka loivat lähtökuopan suomalaiselle taiteelle. (mt. Itkonen & Kaitavuori 2007)

Jyväskylän yliopiston kulttuuripolitiikan tutkijan Sakarias Sokaan mukaan taidetta alettiin tuolloin pitää arvossa hyvin kansallismielisin perustein. Sivistyneistö näki taiteen kulttuurin ja sivistyksen kehityksen mittana, ja sitä alettiin vaalia ja tukea perustettujen säätiöiden, yhdistysten ja valtion tuella. Eri kansakunnat katsovat, vertailevat ja tulkitsevat toisiaan muun muassa taiteen luoman kuvan kautta. Kansallisaatteen hengessä Suomelle haluttiin hanakasti oma kulttuuriperinne, jota kuvattaisiin taiteen avulla. Taide piti saada istutettua maahan *'vaikka väkisin'*” (mt. Itkonen & Kaitavuori 2007). Luovat alat ovat jälleen, tai edelleen, tämän niin kutsutun maabrändäyksen aivantekijöitä. Kansakunnat ovat yritysten kaltaisia yksiköitä, joiden ulkokuva, sekä samalla sisäistä tuntemusta ja mielikuvaa itsestä, muokataan halutunlaiseksi muun muassa kulttuurin ja sitä myötä taiteen avulla. (Valaskivi 2014).

Suomessakin kulttuuria käytettiin maan oman kuvan vahvistamiseen ja kansallisen yhteenkuuluvuuden tunteen luomiseen. Itsenäistymisen jälkeenkin kulttuuri on ollut suuressa osassa Suomen julkikuvan muokkaamisessa varsinkin sotien jälkeen, jolloin haluttiin eroon itäblokin ja suomettumisen leimasta. Taidetta ja kulttuuria käytetään suomikuvan rakentamiseen, ja maamme markkinoimiseen ulkomaille. Eksoottiset Lappi-matkailuvideot, joissa noitarumpu raikaa ja porot juoksevat hangessa tähtitaivaan alla, liittyvät vahvasti tähän kulttuurin ja taiteen valjastamiseen maan imagon rakentamiseksi. Nämä alkuperäiskansojamme loukkaavat eksoottiset matkailumainokset ja -videot ovat hyvä esimerkki taiteen moniulotteisuudesta, sillä niitä vastustavat tahot voivat myöskin käydä taistoon taiteen keinoin. Hyvänä esimerkkinä mainittakoon Suomessa asuvien saamelastaiteilijoiden ryhmä

Suohpanterror, joka kamppailee juuri tätä hyväksikäyttävää Lappi-mainontaa vastaan nykytaide välineenään. Taiteella taidetta vastaan. (Suohpanterror -ryhmän kotisivut. <www.suohpanterror.com>. 14.3.2016)

Kun maassamme vallinnutta taidetyhjiötä alettiin valtion tukemana täyttää 1800-luvun puolivälissä, hanketta tukemaan perustettiin erilaisia valtiollisia ja yksityisiä taidesäätiöitä ja -yhdistyksiä, sekä taiteen esittämisen- ja opettamispaikkoja. Sen lisäksi, että taiteen uskottiin tuovan paljon hyvää yhteiskuntaan ja yhdistävän ihmisiä, sen arveltiin estävän ihmistä ”raakalaistumasta”. Taide katsottiin tärkeäksi kansansivistyksen kannalta. Taide nostettiin kirjaimellisesti jalustalle muuan muassa keisari Aleksanteri II:n kunniaksi vuonna 1894 pystytetyssä veistoksessa. Sen jalustalla seisovat Rauha, Laki, Työ ja Valo, joista valo kuvaa tiedettä ja taidetta. Taide, siivekäs nuori poika tieteen kainalossa, kuvaa Suomen tulevaisuuden toivoa. Juhlallisin menoin paljastetussa patsaassa tiede ja taide kuvataan politiikan ja historian kanssa tasavertaisina kansakunnan identiteetin tekijöinä. (Itkonen & Kaitavuori 2007)

1900-luvun puolivälissä Valtion taidemuseolle alkoi ilmetä tarvetta uudistua, kun taiteen kenttä pirstaloitui modernismin murroksessa. Esitystavat ja -paikat muuttuivat samalla kun taiteen sisältö, muoto ja olemuskin. Valtion taidemuseoon tuli *Ateneumin* (1888) ja *Sinebrychoffin* (1921) lisäksi nykytaiteelle omistettu museo *Kiasma* vuonna 1998. Reilun vuosisadan kuluessa Suomen sivistyneistön vaatimuksesta synnyttää maalle taiteenkenttä, kuvataide oli valtion tukemana noussut vakiintuneeseen asemaan yhteiskunnassa niin museoiden, näyttelyiden, rahoituksen, koulutuksen, kuin yleisön innostuneisuudenkin kannalta. (Itkonen & Kaitavuori 2007:70)

Tämän hetkinen taiteen ahtaalle ajamisen trendi Suomessa on kriisi alalla, joka on syntymästään saakka ollut riippuvainen valtiontuesta. Kun totuttu tuki pienenee tai katoaa, jäljelle jää vähän taidetta taloudellisesta elossa pitäviä tahoja. Suomessa yksityisten taiteenrahoittajien määrä on Eurooppaan verrattain niin pieni, ja taiteen esittämisen kustannukset niin suuret, että taiteen tekeminen ei ole välttämättä mahdollista valtion vetäessä, tai joutuessa vetämään, rahoitustaan pois. Tämä palauttaa ajatuksen taas takaisin taiteen tarpeellisuuteen yhteiskunnassa, sekä merkityskadon noidankehään, josta olisi pyrittävä pois kaikin keinoin. Emmehän halua, että meistä tulisi näitä itsenäisyyden alkuaikojen sivistyneistön pelkäämiä raakalaisia.

Kuva 4: Lux (Valo), Taide ja tiede. Yksityiskohta Walter Runebergin patsaasta Aleksanteri II:n kunniaksi Senaatintorilla. (Kuva & teksti: Itkonen & Kaitavuori 2007, SKS: Kansalliset kulttuurilaitokset)

4 taiteen yhteiskunnallinen perustelu

Yksi tapa perustella taiteen tekemistä, johon on mukava tukeutua, on yhteiskunnan teoriassa antama hyväksyntä alalle.

Jo Suomen perustuslaissa sanotaan ”*Tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus on turvattu*” (Suomen perustuslaki, 1999, §16) ja että ”*Jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla*” (mt. §18).

Suomalainen yhteiskunta osoittaa muillakin tavoilla, kuin vain perustuslaissa, kannattavansa taiteen olemassaoloa ja autonomiaa.

Sosiaalipolitiikan tohtorin Simo Häyrysen teoksessa *Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuripolitiikka* puhutaan kulttuurin ja taiteen asemasta yhteiskunnassamme.

Häyrysen kirja antaa tukea ajatukselle, että taide on elintärkeä ja arvossa pidetty osa ihmiselämää. Poliittisessa päätöksenteossa se asetetaan hyvin korkeaan asemaan, esimerkiksi opetusministeriön linjauksissa. Suomen opetusministeriö lukee virallisesti kulttuuriksi ensimmäisenä asiakokonaisuutena nimenomaan taiteet. Suomalaisen kulttuuripolitiikan ensimmäinen julkinen päämäärä on taiteen, kulttuurin ja luovan toiminnan autonomia. Nämä tiedot otin Häyrysen edellä mainitusta teoksesta.

Kulttuuripolitiikka pyrkii takaamaan myös kulttuurin demokratisoinnin eli kulttuurin vastaanottajien tasa-arvon. Myös kulttuuridemokratian eli kulttuurinäkemysten tasa-arvo, kulttuuriin osallistumisen lisääminen, kulttuurin hyödyntäminen, kulttuurien välisen yhteistyön ja yhteyksien lisääminen, sekä kulttuurisen näkökulman vahvistaminen ovat kulttuuripolitiikan tavoitteita. (Häyrynen 2006:21&108)

Luovan työn – taiteen – autonomian takaaminen on Häyrysen mukaan kulttuuripolitiikan tärkein päämäärä. Kulttuuripolitiikka on yksi yhteiskuntapolitiikan kolmesta lohkokosta (talouspolitiikka, sosiaalipolitiikka ja kulttuuripolitiikka), ja siihen sisältyy vielä erikseen taidepolitiikka. Jo se, että yhteiskunnassa on olemassa käsitteet kulttuuri- ja taidepolitiikka, perustelee osaltaan taiteen olemassaoloa ja tärkeyttä (2006). Ihmiset ovat yhdessä tuumin katsoneet taiteen olennaiseksi osaksi elämää ja yhteiskuntaa. Niin tärkeäksi, että sen asemaa halutaan tukea ja vahvistaa poliittisen päätöksenteon keinoin. Esimerkkejä taiteen yhteiskunnallisesta arvostuksesta on kulttuuripolitiikka, apurahajärjestelmä, taidealojen julkinen koulutus ja prosenttiperiaate.

Taidetta siis pyritään tukemaan yhteiskunnassamme. Tästä voi olettaa, että kyseessä on arvostettu ala. Taide on niin vaikeaselkoinen ja laaja kokonaisuus, että se on yksi kriisissä olevan yhteiskunnan helpoin säästämisen kohde. Taiteesta ei ole suoranaista taloudellista hyötyä, joten paperilla ja kaavioissa sen rahoituksesta on helppo leikata ensimmäisten joukossa. Mielestäni on vaikea sanoa onko yhteiskunnassamme taidetta puolustava vai sitä alas ajava ilmapiiri. Toisaalta taiteen arvo hyväksytään ja

ymmärretään. Kuitenkin siihen, mitä ei täysin ymmärretä, suhtaudutaan helposti epäluuloisesti.

Ihmiset kuitenkin haluavat kuluttaa taidetta. Ainakin osa heistä. Suomen kulttuurirahaston vuonna 2014 tekemän, Guggenheimin museohankkeen aiheuttaman kuohunnan laukaiseman selvityksen mukaan suomalaiset pitävät taiteen tärkeimpinä tehtävinä ”viihdytyksen ja lohdun tuomista ihmisen arkeen --- esteettisten kokemusten tuottamista, ihmisten yhdistämistä, hyvinvoinnin edistämistä, tunnelukkojen avaamista ja maailman kuvaamista sellaisena kuin se on” (Lehtonen 2014:14).

Lehtosen mukaan tutkimuksesta käy myös ilmi suomalaisten suhtautuminen taiteen rahoitukseen. Pääosa SKR:n kyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, että taloudellisen lisäarvon tuottaminen ei ole taiteelle kovin tärkeää, ja että taidetta on tuettava verovarjoista, jotta siitä voisivat nauttia kaikki.

Tämä tieto antaa jonkinlaista mielenrauhaa ammattinsa oikeutuksen ja taiteen tekemisen perustelun kanssa kamppailevalle taiteilijalle. Se luo myös ristiriitaisia tuntemuksia. Poliitiikassa leikataan kulttuurin budjettia. Ihmiset silti arvostavat sitä ja haluavat vaalia sitä. Koko ajan osuu silmään keskustelupalstojen ”miksi joillekin tuhertajille pitäisi syyttää miljoonia, mun lapsenikin osaisi sutata tuommosen taulun” – kommentit. Totta kai suureen ääneen pääsevät aina valittajat, ne joiden mielestä taide on turhaa ja taiteilijat sosiaalipummeja. Ihminen jaksaa valittaa kovaan ääneen, mutta tyytyväisenä hän on hiljaa. Kuten kuvataiteilija Heidi Hemmilä poleemisesti esittää:

”Taide ammattina mielletään helposti turhaksi ja tuottamattomaksi. Sitä ei yleisesti pidetä elintärkeänä, kunniallisena ammattina, jossa ihminen kantaa kortensa yhteiskunnan kehoon. Taiteilijalla ei ole säännöllistä palkkaa, vaan tulot ovat apurahojen tai teosten myynnin varassa. Tästä syystä taiteilijan toimeentulo onkin heikompi kuin monissa muissa ammateissa, ja hän usein joutuu turvautumaan yhteiskunnan tukirakenteisiin --”

(Hemmilä 2012).

Taiteen ja kulttuurin tarve on kuitenkin niin syvälle ihmiseen ohjelmoitu, ettei elämä ilman sitä ole mielekäästä. Taiteella on monta tärkeää tehtävää yhteiskunnallisella ja henkilökohtaisella tasolla. Taide herättää ajattelemaan, antaa hetken eskapistisen helpotuksen arkeen, luo viihtyvyyttä ja viihdettä, kysyy kysymyksiä, antaa esteettisiä nautintoja ja tutkii asioita. Kuvataiteilija ja taiteen tohtori Teemu Mäki kuvailee esseessään *Käytännöllinen utopia* taiteen olevan myös eräänlainen joustava laajennos ajattelullemme, filosofialle ja poliitiikalle. Se esimerkiksi osaltaan mahdollistaa maailmankatsomuksemme muuttumisen ja avartumisen, ja tekee todeksi abstrakteja käsitteitä meille omaksuttaviksi (2014).

Taide on olennainen osa henkistä hyvinvointia ja kasvua. Kun yhteiskunta ajautuu taloudelliseen lamaan tai kriisiin, ja karsii taiteesta ja kulttuurista, se heijastuu suoraan henkiseen tilaan. Yhteiskunnan ja kulttuurin voi nähdä silloin päättyneen niin kutsuttuun merkityskatoon.

Kuva 5: Taiteilija ja teos päällekkäin (minä ja lopputyöni Kerrostalo), kuva: Iida-Liina Häkkinen

4.1 merkityskato

Marraskuussa 2016 Mustekala-nettijulkaisun artikkelissa *Taide ja merkityskato* kuraattori ja taiteentuntija Laura Kokkonen pohtii merkityskatoa, johon yhteiskuntamme, ja sen myötä taiteen, voi nähdä ajautuneen. Merkityskato tarkoittaa yhteiskunnan kulttuurillista murrosta, jossa pikkuhiljaa kadotetaan yhteisen pyrkimisen tavoite ja mieli. Jyväskylän yliopiston filosofian tohtori Sara Heinämaan mukaan; ”*Merkityskato ilmenee aluksi koulutuksessa ja terveydenhoidossa. Peruskoulun opetussuunnitelmat muokataan palvelemaan yrittäjyyttä, sairaalaosastot pannaan kilpailemaan keskenään kotiutettujen määrällä ja yliopistot tyhjennetään vapaista tutkijoista. - - Jokainen kulttuuri, joka kadottaa keskeiset päämäärämerkityksensä ja yhdessä tekemisen mielen, joutuu lopulta kokonaisvaltaiseen kriisiin*” (Heinämaa 2015).

Kuva 6: Kuvituskuva, Sofi Häkkinen 2016

Kun taiteen instituutiot ja taiteilijat joutuvat tällaisessa tilanteessa keskittymään koko ajan enemmän taisteluun olemassa olonsa puolesta on Kokkosen mukaan vaarana merkityskato. Kokkonen lisää, että kun taiteilija ja humanisti itse alkavat kyseenalaistaa työnsä, nähden järkevämpänä vaihtoehtona suoran ”nopean” puuttumisen yhteiskunnan kärjistyneisiin ongelmiin, on merkityskato jo ehtinyt pitkälle. Tämä johtaa nimenomaan taiteen kohdalla absurdeihin seurauksiin, sillä juuri taiteen pitäisi pystyä käsittelemään, kyseenalaistamaan ja luomaan merkityksiä kaikkein vapaimmin. (2015)

Taiteen rooli merkityskadon välttämässä ja päämäärämerkitysten tavoittelussa on huomattava. Se on elintärkeä osa toimivaa ja elinkelpoista yhteiskuntaa esimerkiksi uutta luovan, tutkivan ja perinteisiä konventioita haastavan luonteensa vuoksi. Taide pystyy riippumattomana toimimaan merkitysten tutkijana ja etsijänä. Sille täytyy Kokkosen mukaan antaa vapaus ”saada jotain aikaiseksi tai olla saamatta, hajottaa ja jättää jälkensä korjaamatta tai rakentaa jotain uutta.” (2015)

Taiteen instituutiot ovat paikkoja uusien merkitysten etsimiseen. Yhteiskunnallisesti taide on tässä mielessä tärkeä instrumentti tasapainoisen, päämäärämerkityksiä hakevan ja terveen yhteiskunnan rakentamiselle. Kuten sanottu, taide pystyy monimuotoisuudessaan tutkimaan, kommentoimaan ja kysymään yhteiskunnallisia kysymyksiä paremmin kuin mikään muu väline. Taide on myös juuri se alue, jolla päämäärämerkitykset voidaan haastaa ja niitä voidaan kritisoida. Tässä ajatuksessa käy oivallisesti ilmi taiteen poliittisuus.

Suomen politiikan tämänhetkinen taipumus ajaa ahtaalle taiteita ja sen tekijöitä, sekä lakkauttaa taidekouluja, juontaa Kokkosen ja Heinämaan ajattelua seuraten juuri merkityskatoon. Taiteen ja kulttuurin on onnistuttava pitämään päänsä pinnalla, ja luotava kaikin keinoin itselleen mahdollisuuksia toimia vapaana yhteiskunnan peilinä, herätyskellona ja kehtona.

Kuva 16: Kuvituskuva, Sofi Häkkinen 2016

5 nykytaiteilijoiden perusteluja taiteelle

Halusin liittää lopputyöni kirjalliseen osaan suoria kommentteja tunnetuilta kuvataiteilijoilta. Tutkielma kaipasi mielestäni paikkansa taiteen kentällä lunastaneiden ammattitaiteilijoiden vastauksia tutkimuskysymykseeni. Tällainen osio yhdistää niitä erilaisia perusteluja, joita olen käynyt läpi aiemmassa tekstissä. Se myös tukee omaa taiteellista ajattelua. Kysyin viideltä arvostamaltani nykytaiteilijalta miten he perustelevat itseisarvoista taidetta. Joitain lähestyin henkilökohtaisesti, ja joidenkin osuviin mielipiteisiin törmäsin eri julkaisuissa.

Teemu Mäkeä lähestyin sähköpostilla, ja hän laittoi vastaukseksi artikkelinsa Käytännöllinen utopia (<<http://www.researchcatalogue.net/view/53651/53652>> 20.2.2016), josta poimin Mäen osoittamasta kohdasta tiivistetyn vastauksen.

Anssi Kasitonnilta (lopputyöni taiteellisen osuuden ohjaaja) ja Annu Vertaselta kysyin asiaa henkilökohtaisesti, ja sitaatit ovat heidän suora vastauksensa.

Maalari Juhani Tuomin (joka oli yksi viimeisen maalauskurssini opettajista koulussa) kommentti maalauksesta tuli vastaan hänen oman lopputyönäyttelynsä katalogissa.

Vaikka sitaatti voikin olla hieman vanhentunut (Tuomi valmistui TAMK:ista vuonna 2007), se oli mielestäni niin kuvaava että halusin liittää sen tähän tutkielmaan.

Olen iloinen valitsemieni taiteilijoiden vastauksista. En osannut etukäteen arvata, mitä kommentteja heiltä saisin. Näitä kaikkia neljää yhdistää se, että olen tietoisesti valinnut tekijöitä joita henkilökohtaisesti pidän arvossa. Tämä on se taiteilijatyyppe, jonka kaltaiseksi haluan oppia tulevina vuosina. Kaikki he edustavat ehkä erilaista taiteilijuutta, mutta miksei voisi olla molempia. Heidän vastauksensa kiteyttävät kuitenkin yhden saman ajatuksen; taidetta saa tehdä hyvillä mielin ja sitä on oltava olemassa, sillä se on tärkeää ihmisyydelle.

5.1 Teemu Mäki

Teemu Mäki on taiteilija, ohjaaja ja kirjailija, sekä tutkija ja kuvataiteen tohtori. Olen ollut häneen yhteydessä muutamaankin otteeseen tutkielmani valmistumisen aikana, ja perehtynyt paljon hänen ajatuksiinsa. Seuraavana olen kirjoittanut tiivistelmän Mäen vastauksesta tutkimuskysymykseeni. Vastaus oli listan muodossa, ja sen purettuani poimin seasta seuraavat ajatukset.

Mäen mielestään taide on perusteltua, koska se on yhteiskunnallisesti merkittävää, kosketti se sitten suurta tai pientä osaa väestöstä. Tätä hän perustelee muun muassa valumaefektillä. Kun teos koskettaa yhtä, saattavat sen sisältämät tai laukaisemat ajatukset valua väestössä eteenpäin tämän yhden henkilön välityksellä. Taide pystyy vaikuttamaan ihmisiin ja on siksi perusteltua. Hän myös vertaa taidetta esimerkkinä erityisruokavalioon. Kerran kokeiltuna se ei välttämättä vaikuta, mutta vuosien altistumisen jälkeen tuottaa tulosta. ”*Se tekee ihmisestä todennäköisesti suvaitsevamman, moniarvoisemman, voimistaa hänen taipumustaan kriittiseen ajatteluun ja laajentaa sekä voimistaa hänen tunne-elämänsä. Tämä muutos on niin todellinen ja perustavanlaatuinen, että sitä voi pitää sosiaalisesti ja poliittisesti merkittävänä silloinkin kun se tapahtuu vain pienessä osassa väestöä.*” (Mäki 2014).

5.2 Anssi Kasitonni

Anssi Kasitonni on kuvataiteilija, Mäntän kuvataideviikkojen 2016 kuraattori ja ulkopuolinen ohjaajani lopputyöprosessissa. Koen erityistä hengenheimolaisuutta hänen ”hullu keksijä”-tyyliseen taiteelliseen tekemiseensä. Kaikkien mahdollisten materiaalien ja ideoiden sekoittaminen vetää puoleensa taiteilijana. Kasitonnin vastaus tutkimuskysymykseeni suorana lainauksena Facebook-ykstyiskeskustelustamme kuuluu näin.

”*Vastaus on minusta helppo: se (taide) tekee katsojalle hyvää. Ja jos ei tee, niin ainakin se pistää ajatuksen liikkeelle.*”

Muutamaa tuntia tämän vastauksen jälkeen viestilaatikkoni kilahti uudelleen, ja Kasitonnilta tuli tarkentava kommentti aiheeseen.

”*Ai niin: ja onhan se tekijälleenkin onnistuessaan merkityksellistä. Eli parantaa myös tekijänsä elämänlaatua. Välillä myös ottaa tietenkin päähän aika rankasti. Mutta mikäpä työ ei sitä aina välillä tekisi. ☺*”

5.3 Juhani Tuomi

Juhani Tuomi on kuvataiteilija, joka opetti minua muutaman kurssin TAMKissa opiskellessani. Tuomen väline on maalaus. Tyyli suunta, jota hän sanoo edustavansa on ironinen *huono maalaus*. Maalarina joissakin asioissa hengenheimolaisuutta Tuomeen. Sain häneltä arvokasta oppia maalauskurseilla, eikä vähimpänä hänen näkemyksensä taiteesta ja taidemaailmasta. Hänen kommenttinsa taiteesta vuodelta 2007, juuri valmistuneena:

”*Taide on elintärkeää ulostamista. – Taiteilija ansaitsee paikkansa, ja palkkansa, yhteiskunnassa toimimalla kollektiivisena ruuansulatuselimenä, joka sitten putkauttaa yleisön ihmeteltäväksi kikkareen. Ilman minua Suomi kärsisi loputtomasta ummetuksesta ja kuolisi paskamyrkytyksen aiheuttamiin oireisiin.*”

5.4 Annu Vertanen

Annu Vertanen on kuvataiteilija ja Kuvataideakatemian grafiikan professori. Halusin hänen kommenttinsa aiheesta, sillä arvostan hänen ajatteluaan. Vertasen pitkälinen ajatustyö nimenomaan taiteesta itsestään ja kuvasta näkyy mielestäni hyvin myös hänen taiteellisessa tuotannossaan. Kysyin Vertaselta tutkimuskysymykseni niinkään Facebookin yksityisviestillä, ja sain vastaukseksi hyvin pitkän pohdinnan aiheesta. Murensin vastauksen osiin ja poimin sieltä pääkohdat.

Vertanen kokee taiteen perustelun pohtimisen yhtä aikaa mielenkiintoiseksi ja hankalaksi. Hänen mukaansa on hankalaa perustella jotain, johon *”on kasvanut sisälle”*. Samalla hän miettii, *”voiko oikeutusta omalle olemassaololle perustella, ainakin tunnen olevan hiukan jäävi”*.

Vertasen mukaan ilman taidetta on vaikea kuvitella elävänsä, sillä *”Taiteilijoiden yksityiset tutkimukset ovat arkipäiväistä elämää, ilmaa jota hengitämme, sitä ei voi erottaa muusta elämästä.”* Nämä taiteilijoiden yksityiset ja yhteiset tutkimukset tuottavat Vertasen mukaan *taiteellista tietoa, jota ilman sivilisaatio näivettyisi*. Hän lisää vielä, että *”taide uudistaa maailmaa”*.

”Tietenkin on olemassa paljon perusteita jotka pohjautuvat taiteen välineellisyyteen. Taide auttaa ja parantaa, koristaa, sivistää, sisustaa, helpottaa ja hauskuuttaa. Sitä on ehkä mukava keräillä - -” Vastauksensa lopussa Vertanen viittaa vielä taiteen välineelliseen, yhteiskunnalliseen merkitykseen ja perusteluun.

6 oma lopputyö ja sen prosessi

Kuva 7: Lopputyöni, animaatioinstallaatio Kerrostalo, Galleria Emilissä 2016. Kuva: Iida-Liina Häkkinen.

Avaan seuraavissa kahdessa osiossa lopputyöni taiteellista osaa. Teos on nimeltään Kerrostalo, ja se on 67 animaatiosta ja 230cm korkeasta veistoksesta koostuva animaatioinstallaatio. Teokseen kuuluu myös ääniraita. Kerron ensin teoksen lähtökohdista, kantavista ajatuksista ja sisällöistä. Kuvaan prosessin etenemistä, siihen vaikuttaneita tekijöitä, ja teoksen muotoutumista. Lopuksi kirjoitan teoksen fyysisestä muodosta.

Lopputyönäyttelyymme kirjoittamani teosteksti avaa *Kerrostalon* olemusta ja ajatusta.

”Suuressa, kummallisen mekaanisessa kennossa kuhisee sekalainen joukko omiin lokeroihinsa sulkeutuneita outoja humanoideja.

Matelijaa muistuttava tyyppi lämmittää omassa sopessaan kylpyvettä tuntikausia, piikikäs olento näppäilee otsa kurtussa rakentamansa laitteen nappuloita, ja löllyvä kolmirintainen hujoppi paimentaa lapsi- tai eläinlaumaa pienessä surisevassa keittiössään.

Koneisto naksuu ja kolisee tehtävänsä eteenpäin solujen kihistessä kokonaisuuden hyväksi omilla ehdoillaan. Lastulevystä rakennetun valkoisen talon pinnalla näkyy stop motion –animaatioilla toteutettu läpileikkaus tästä solukosta.

Omissa lokeroissaan vierä vieressä asuvat oliot rakentavat arjestaan absurdin näytelmän toisiaan koskaan kohtaamatta. Toiminnassa ei ensisilmäyksellä vaikuta olevan mitään järkeä, mutta lokeroiden yhteissumma saa aikaan elävän, hieman vääristyneen mekanismin tai toimivan organismin, jota kutsun kerrostaloksi.”

Taiteellisessa tekemisessäni koen tärkeiksi sisällöllisiksi konsepteiksi aikaisemmassa osiossa mainitun *”lohdun tuomisen ihmisen arkeen ja maailman kuvaamisen semmoisena kuin se on”* (Lehtonen 2014:14). Lopputyössäni tämä näyttäytyy juuri maailman näyttämisenä semmoisena kuin sillä hetkellä näen sen. Teen sen omalla tavallani, suodattamalla sen oman taiteellisen universumini läpi. Otan päässäni pörräävästä ajatuksesta kiinni, ja toteutan sen vaatiman teoksen ihmisille katsottavaksi. Tämä on ammattini johon minut on koulutettu, ja sitä tarvitaan siinä missä muitakin. Kyllä taidetta tarvitaan! Älä huoli. 1940-luvulla vaikuttaneiden saksalaisten taiteen ajattelijoiden Max Horkheimerin ja Theodor Adornon sanoin: *taide on vapauden ja toivon aluetta* (Lehtonen 2014:16), ja Teemu Mäen sanoin: *”Unohdusta kaipaavia ja ymmärrystä etsiviä yhdistää pyrkimys nauttia taidetta tekemällä ja kuluttamalla”*. Pysytään vapaina ja toiveikkaina, löydetään unohdus ja kaivataan ymmärrystä.

Lopputyönäyttelyymme katalogiin kirjoitin seuraavasti taiteellisesta tekemisestäni.

”Taiteellista tekemistäni määrittää aika hyvin semmoinen intuitiivinen tunne, että tämä on oikein, näin tämä pitää tehdä. Ihmiselämän tutkiminen taiteen keinoin on mielenkiintoista. Rakentelen työhuoneella eriskummallisia ukkeleita ja mekanismeja muovailuvahasta ja rautalangasta ja maalarinteipistä ja lajitelmasta erilaista romua. Ja sitten animoin ne tekemään kaikkea ihan pimeetä ja päämäärättömän tuntuista, joka alkaakin lopulta vaikuttaa loogiselta ja tavalliselta. Ja sitten siinä just onkin järkeä, se on yksinkertaisuudessaan ihan mahtavaa. Sillä tavalla haluan kuvata tätä hulabaloota missä me kaikki eletään. Järjettömydessään ihan nerokasta.”

6.1 teoksen sisällöstä

Kun ajatus kerrostalon läpileikkauksesta alkoi kehittyä johonkin aikaan alkutalvesta 2015, hautasin sen hetken pohtimisen jälkeen typeränä. Ajatus vaikutti ihan keskivertoisen hyvältä idealta, mutta en suonut sille sen enempää aikaa ja tilaa. Unohdin autuaasti koko ajatuksen. Vietin kesän Berliinissä, tarkoituksenani täydellinen joutenolo. Pitkin suurkaupungin kerrostalojen reunustamia katuja hortoillessani huomasin päätyväni ajattelemaan läpileikkausta yhä uudelleen ja uudelleen. Ajatuksen alkio oli onnistunut kehittymään joutilaassa mielessäni teosideaksi, jonka vahvistin palatessani syksyllä koulunpenkille.

Kerrostalo elementtinä ja symbolina nosti esiin monia kysymyksiä. Miksi kerrostalo, mihin se liittyy? Miksi on kiinnostavaa kuvata lajitovereiden elämää? Mitä haluan teoksella sanoa? Miksi sen tekeminen ja esille asettaminen on olennaista ja hyväksyttyä? Miksi sitä haluttaisiin katsoa?

Istuin lokakuun Hullujen päivien aattona Hämeenkadun Stockmannia vastapäätä olevassa ravintolassa ja katselin ikkunasta, kun kiireapulaiset tyhjensivät rekka-autollisia täynnä keltaisia laatikoita ja järkyttävän suuria pakkauksia pumppukärryillä. Rekka peruutti jalkakäytävälle, keltapaitaisten apulaisten armeija kuhisi lastaussillan ympärillä, trukki nosteli läjä kerrallaan laatikoita ja pakkauksia alas rekan kyydistä tavarataloon kuljetettavaksi. Hyörinää säesti rekan tuttu tasaiseen tahtiin piipittävä peruutusääni.

Toiminta oli ihastuttavan määrätietoista, loogista, ennalta sovitun oloista ja järjestelmällistä. Kaaoksesta erottui kiireinen koreografia, ja jaksoin seurata sitä kiinnostuneena melkein tunnin. Väistämättä mietin kokemusta yhteydessä Kerrostalooni. Miten perustelen juuri tällaista ulkopuolelta katsomista teoksessa? Miksi on niin mukava katsella kun toiset tekevät jotain?

Kerrostalossani olioiden näennäisen hyödytön, paikallaan junnaava ja päämäärätön toiminta yhdistyy suuremmaksi kokonaisuudeksi. Siinä alkaa olla järjettömyydessään järkeä. Kun näennäisen turhan tai päämäärättömän toiminnan tuo suurempaan kontekstiin tai vaikka tuhannen muun saman tyyllisen toiminnan yhteyteen, siitä alkaa muodostua jostain kumman syystä kaunis, loogiselta vaikuttava kokonaisuus. Samalla tavalla kun arjen turruttavat reitit esimerkiksi töistä kotiin ja kotoa kauppaan saavat kauniin merkityksen kun katsot öistä kaupunkia jostain korkealta. Autojen valot, valokyltit, liikennevalot ja kaikki se valosaaste luovat yhdessä lumoavan kauniin kokonaisuuden. Kerrostalo on myös kuin jonkin suuri ja outo koneisto, jonka osia kaikki yksittäiset asunnot, tai solut, ovat. Se raksuttaa ja surisee eteenpäin, osien toimiessa toisiaan koskaan kohtaamatta. Jotain tämän kaltaista näin myös Hullujen päivien lastien purkajissa. Ilmiön voi nähdä melkein kaikessa aina solukosta organismiin, elävästä olennosta yhteisöön, yhteisöstä maailmaan ja vielä pidemmälle. Teos kertoo ihmisenä olemisesta. Se puhuttelee hienovaraisesti, osoittelematta, jättäen katsojalle mahdollisuuden lähteä tulkinnassaan mihin tahansa suuntaan.

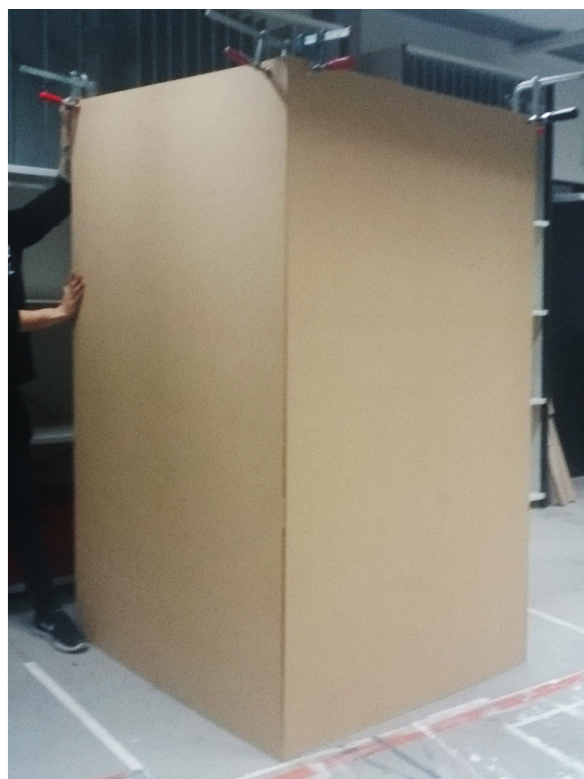
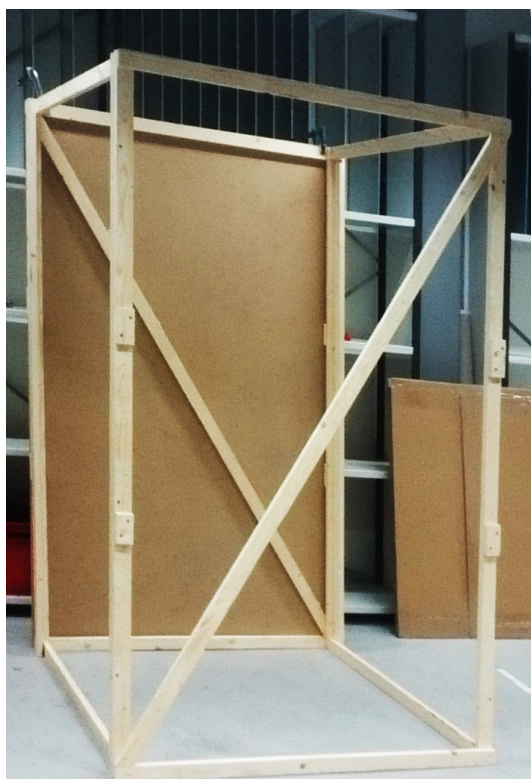
Hain lopputyössäni eräänlaista sekamelskaa, joka yhdistäisi kaiken tämän yllä pohtimani. Halusin tehdä visuaalisesti runsaan ja rönsyilevän teoksen, joka antaisi heti vähän, ja pidemmän paneutumisen jälkeen vielä enemmän.

Kuvataideakatemiassa opiskelevat tuttavani Matti Hyvönen sanoi osuvasti taiteesta Tehonrakentajat –taidekollektiivin nettisivuilla: ”Yritän parhaani mukaan tehdä teoksia jotka kestävät katsomista ja herättävät kiinnostuksen ja tutkailevan luonteen. Kiinnostuneisuus on nimittäin kulttuurimme timantteja, hyväosaisia ovat taiteilijat ja jotkut muut, joiden työ on kiinnostavaa ja jotka voivat ympäröidä itsensä kiinnostavilla asioilla” (Tehonrakentajien kotisivut.

<http://www.tehonrakentajat.fi/index.php?siivu=Taiteilijat&kuka=Matti#kuvaus>
12.3.2016.)

Olen samaa mieltä. Taideteoksen on oltava tulkintaa kestävä pysyäkseen kiinnostavana. Taiteilijan täytyy olla loputtoman kiinnostunut aiheestaan ja välineestään, jotta hän pystyy tekemään mielenkiintoista taidetta. Ihminen puolestaan on luonnostaan kiinnostunut ympäristöstään, varsinkin toisistaan. Ihminen haluaa nähdä mitä toiset tekevät, ja kuinka kutkuttelevaa olisikaan nähdä suljettujen ovien taakse.

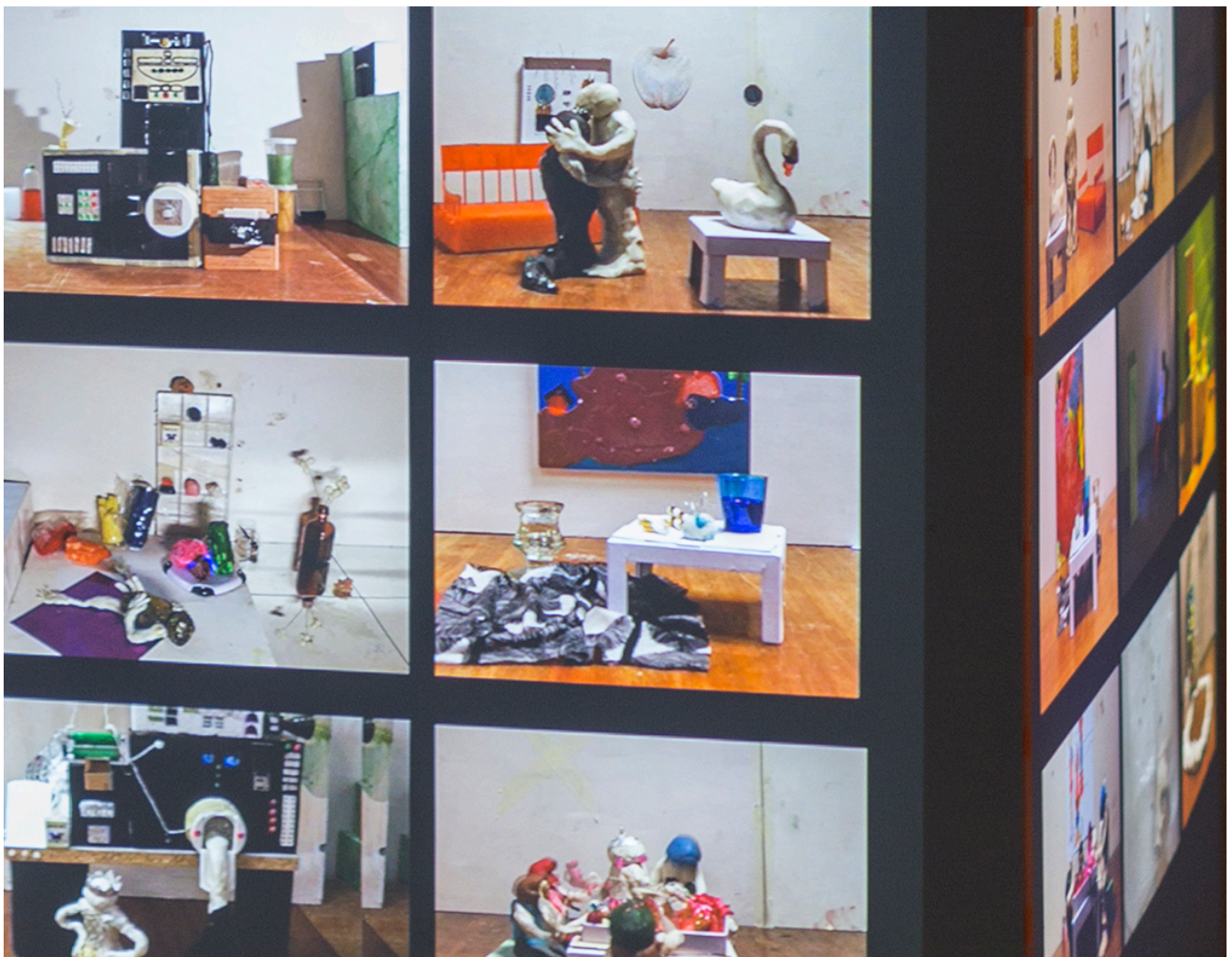
Koska en kokenut tätä vääjäämättömästi mieleen tulevaa tirkistelyn aspektia lainkaan tärkeäksi sisällöksi teoksessani, päätin häivyttää sitä viemällä sen täysin yli. Totta kai tirkistely on teoksessa ilmiselvä osa, mutta se on viritetty mielestäni niin totaaliseksi ja kokonaisvaltaiseksi kaiken näkemiseksi, että se mitätöityy. Kun keskustelin aiheesta kuvataiteilija Tuomo Rosenlundin kanssa, joka tokaisi hetken mietittyään vain, että *kaikki taidehan on tirkistelyä*. Niinpä.

Kuva 8: Prosessikuvia teoksen valmistumisesta 2015-2016

6.2 teoksen muodosta

Lopputyöni on animaatioinstallaatio nimeltään *Kerrostalo*. Teos on 230 cm korkea ja 120 cm leveä MDF -levystä rakennettu veistos, jonka aiheena on kerrostalo. Teokseen on käytetty erilaisia materiaaleja, esimerkiksi rautalankaa, teippejä, pahvia ja kittiä. Talo on maalattu täysmattalla projisointimaalilla, ja sen jokaiseen kylkeen heijastetaan animaatiota. Stop motion –animaatiolla toteutettu läpileikkaus kerrostalosta heijastetaan veistoksen neljään seinään videotykeillä. Erillisiä asuntoja on 66, ja lisäksi talossa on animoitu hissi. Animaatioiden materiaalina käytin niinkään erilaista romua, tilpehööriä ja muovailuvahaa. Videot koodattiin Raspberry pi -tietokoneille, jotta nämä toistuisivat synkronoituna looppina. Animaatioiden on oltava synkronoituina, sillä talon reunoissa olevat videot näyttävät saman asunnon eri suunnista. Asunnoissa tapahtuvan liikkeen ja tarinan vuoksi on tärkeää, että tapahtumat ovat täsmälleen samanaikaiset.

Kuva 9: Yksityiskohta teoksesta *Kerrostalo*, havainnollistava kuva talon reunojen animaatioiden synkronoinnista. Galleria Emil 2016. Kuva: Iida-Liina Häkkinen.

Teoksessani erottuu kaksi tärkeää elementtiä, liikkuva kuva ja kolmiulotteinen veistos. Mietin paljon teoksen muotoa ja miten siihen päädyin, sillä olen alun perin maalari, en suinkaan veistäjä.

Luin hiljattain kuvataiteilija Hannaleena Heiskan haastattelun Vice -lehdessä (Vice 2009), jossa hän puhui vuonna 2006 tekemiensä installaatioiden lähtökohdista. Heiska näkee maalaamisen kaikista haastavimmaksi ja mielenkiintoisimmaksi tavaksi tuoda ideansa esille, ja kokee myös installaatioita tehdessään tilan tyhjäksi kankaaksi. Heiskan teos *Heaven Tonight* (2006) pohjautuu 80-luvun fantasiajulisteluihin, joissa värikkäät delfiinit hyppivät kimmeltävissä öisissä merimaisemissa. Heiska kertoo ajatelleensa teoksen kompositiota samalla tavalla kuin maalauksen rakentamista keksiessään siirtää kaksiulotteisen kuvan litteältä pinnalta kolmiulotteiseksi installaatioksi.

Kuva 10: Hannaleena Heiska – *Heaven Tonight*, 2006, kuva taiteilijan nettisivuilta, Ari Parviainen.

Heiskan haastattelun lukeminen sai minut miettimään omaa kehityskaartani tämän

kaksiulotteisesta kolmiulotteiseksi -ajatuksen kantilta. Aloitin itsekin maalaamalla. Olen laajentanut tekniikkavalikoimaani videoon, veistoon ja animaatioon – oikeastaan kaikkeen muuhun paitsi valokuvaan – vasta koulutuksen myötä. Tästä olen hyvin onnellinen, sillä uudet mediat sallivat hilpeän irtautumisen maalauksen ja piirtämisen jumittavan vakavista perinteistä.

Kun katson lopputyötäni Heiskan ajatuksen valossa, huomaan monia yhtymäkohtia. Olen hiljalleen siirtynyt kuvallisessa ilmaisussani kaksiulotteisesta kolmiulotteiseen. Maalaukseni kohosivat ensin kankaalta irtautuviksi mediumvuoriksi ja möhkäleiksi, ja ryömivät sitten veistoksina kameran eteen, jotka muuntuivat äänen lisäämisen kautta animaatioiksi. Työskentelyssäni näkyy kehityskaari litteästä kuvasta kolmiulotteiseen. Kiinnostavaa on myös se, että tuotuaani ajatukseni kaksiulotteisesta maalauksesta kolmiulotteiseen veistokseen, litistin sen jälleen kaksiulotteiseksi projisoidessani animaation litteälle seinälle kuvana. Ja kuitenkin tämä seinä on osa kolmiulotteista veistosta, ajatusta kerrostalosta.

Ankkuroituuko teokseni sitten maalaustaiteen, veiston vai animaation historiaan? Toivottavasti kaikkien. Ehkä siinä on yksi kerros jokaista. Kerrostalossa on lomittain, päällekkäin ja kerroksittain ajatuksia, kuvia, tarinaa ja materiaalia. Yksi jättiläismäinen kerroskakku.

Kerroksellisuus tulee ilmi myös itse animaatioissa. Animaatiot on toteutettu looppina, mutta joihinkin staattisimpiin animaatioihin on lisätty pieniä muutoksia. Katsoja ymmärtää nopeasti teoksen olevan kokoelma looppaavia animaatioita, mutta kun hän palaa katsomaan niistä joitain, onkin toistuvissa animaatioissa tapahtunut muutoksia. Ehkä kahvikuppia keittiönpöydällä sekoittavan olion lemmikkikoira on noussut ylös ja vaihtanut nukkumapaikkaa kun video on loopannut läpi 10 kertaa. Ehkä tyhjän huoneen peilissä näkyy 20. näyttökerran kohdalla kasvot.

Kuva 11: Yksityiskohta teoksesta Kerrostalo, Sofi Häkkinen 2016

Kuva 12 & 13: Yksityiskohta teoksesta Kerrostalo, Sofi Häkkinen 2016

Kuva 14: Yksityiskohta teoksesta Kerrostalo, Sofi Häkkinen 2016

Olentojeni, humanoidien, muoto on minulle tärkeä seikka. Uskon sen, että ne eivät ole

täysin ihmiseksi tunnistettavia, karsivan teoksesta myös aiemmin mainitsemaani tirkistelyn ajatusta. Veistokset animaatioissa eivät ole ihmisiä, vaan vain etäisesti kaltaisiamme olentoja. Tämä etäännyttää katsojaa hänestä itsestään. Taiteen tutkija Martta Heikkilä sanoi Anssi Kasitonin animaatioista, joihin koen tietynlaista hengenheimolaisuutta: ”Eläin voi nimittäin ilmaista itseään ihmistäkin herkemmin, ja vasta ei-inhimillisten piirteiden tuottama etäisyys saa meidät näkemään läheltä myös itseämme” (Karvonen 2011). Tirkistelyn himmentäminen viemällä se yli avaa ehkä väylän oivaltaa jotain ihmisyydestämme.

Huomasin prosessin aikana, että myös käyttämälläni materiaalilla on osansa pohtimassani taiteilijuuden ongelmassa. Rihkamana ja turhakkeina profiloitunut sälä ei aivan tarkalleen vastaa perinteisiä, yleviä taiteentekotapoja.

Kun ajattelen teostani tämän tutkielman tutkimuskysymyksen valossa, muoto ja materiaali nousevat mieleeni yhä uudelleen. Tuntuu vaikeammalta perustella taidetta joka näyttää hauskalta, tai joka ei suoraan kamppaile vaikeiden ja pimeiden asioiden parissa. Hauskaa teosta tehdessäni astun helposti epäilyksen juoksuhiikkaan. Miksi kukaan ottaisi tätä vakavasti? Tämähän on vain tällaista hassuttelua! Ja kuitenkin huumorin kautta on niin hyvä käsitellä monia asioita. Toisinaan hauskuuden takana piilee suuria asioita. Huumori ja hupailu luovat vain helpomman lähestymisen katsojalle. Toisaalta ne saattavat myös peittää alleen ytimen, jos hauskuus ja muu sisältö ei kulje tasapainossa.

Kuva 15: Lopputyöni ”Kerrostalo” esillä Galleria Emilissä Tampereella 2016. Kuva: Iida-Liina Häkkinen

7 loppupäätelmä

Tällä hetkellä minulle riittänee se, että taiteesta on hyötyä tai iloa. Aina siitä on jollekulle. Vähintäänkin tekijälleen iloa, ja hyötyä myös esimerkiksi siksi, että hän saa tehtyä työtään. Uskon Mäen ajatukseen, että yhdenkin yksilön taiteellinen kokemus suuressa joukossa on merkittävä (2008). Minä sain *Kerrostalon* tekemisestä nautintoa. Sain myös arvokasta kokemusta ja valmistuin sen avulla kuvataiteilijaksi. Teos alkaa tuntua enemmän välineeltä jonkin saavuttamiseksi. Ja sitähan taide voikin olla, väline.

Tätä kirjoittaessani koko teosta ei enää ole. Näyttely on päättynyt ja kerrostalon rippeet raahattu roskalavalle. Teoksen olisi toki voinut toteuttaa kestävämmän, se olisi ehkä ollut myös muun muassa arvioitsijoiden mieleen. Jotenkin olen silti tyytyväinen siihen, että en tee samaa teosta enää uudelleen. Tämä teos oli nimenomaan väliaikainen väline. Se oli mielestäni lopulta liian tarkalleen sellainen, mitä suunnitelinkin. Tuntuu ettei sillä ollut oikeastaan sen takia ääntä. Omaansa tai minun. Mielestäni taiteelle on annettava tilaa olla mitä vain sen on tarvetta olla (tai mitä taiteilija tuntee tarvetta tehdä). Sen täytyy antaa muotoutua rauhassa, määrittelemättä sitä liikaa. Olen sitä mieltä, että valmis teos on myös valmis kertomaan merkityksensä ja sanomaan sanottavansa. Keskenpäin teos ei ole vielä oppinut puhumaan, ja liviilattu tuotos on ehtinyt turtua mykäksi.

Taiteilija tutkii ja tarkkailee elämänmenoa, yhteiskuntaa ja ympäristöään, ja suodattaa havaintonsa teokseksi. Tämä teos asetetaan katsottavaksi, tulkittavaksi ja koettavaksi galleriaan. Se on taiteilijan työ kaikessa yksinkertaisuudessaan, kauneudessaan ja vaikeudessaan. Ja työnä, välineenä ja asiana sillä on perustelunsa ja oikeutuksensa, kuinka tahansa kiistanalaiset ja epämääräiset ne olisivatkaan. Koska nykytaide voi olla kiinnostavien ja ajankohtaisten asioiden huomaamista, tulkintaa ja esille nostamista, taiteilija on tärkeä osa yhteiskuntaa. Hän ansaitsee arvostuksensa ja toimeentulosta siinä missä muutkin.

Taiteilija joutuu uransa ajan kuljettamaan mukanaan tietynlaista epävarmuutta tekemisensä oikeutuksesta. Kuvataiteilija Hanna Vihriälä sanoi minulle joskus, että ei mene viikkoakaan ettei taiteen oikeutusta ja perustelua miettisi, vaikka esimerkiksi hänen tapauksessaan ura on jo päässyt kovaan vauhtiin, ja hän on saanut suurta arvostusta työlleen. Toisaalta tuntuu, että juuri tämä jatkuva kyseenalaistaminen pitää ajatuksen kirkkaana ja teokset kiinnostavina. Kaikessa kauheudessaan en ehkä sittenkään tahdo kadottaa sitä.

Jos jumitunkin helposti ihmisten ja sosiaalisen piirini seuraan työhuoneen ulkopuolelle, en välttämättä olekaan laiska ja huono taiteilija. Juuri ulkona muiden joukossa taiteilijan kuuluukin liikuskella. Sieltä hän keräilee tiedostaen ja tiedostamatta niitä hippusia, joiden päälle alkaa työhuoneellaan kasata teosta. Yksin työhuoneella puurtava täysin itseensä keskittyvä taiteilija ei tunnu minusta enää niin kiinnostavalta kuin ennen. Kuten ohjaava opettajani Antti Haapio sanoi

ensimmäisessä ohjausseminaarissa; henkilökohtainen ei ole kiinnostavaa. Olen miettinyt tuota lausetta usein otsa kurtussa tuhtuneena ja toisaalta hyväksyvästi

itsekseni nyökkäillen. Nyt loppuvuotta kohti enemmän nyökkäillen. Vaikka taiteilija lähtisi, tai luulisi lähtevänsä, täysin omakohtaisista lähtökohdista ja tekisi taidetta vain itsensä vuoksi, on teoksessa aina jokin ulkoapäin tullut ulottuvuus ajatus, johon yleisö voi tarttua ja joka tekee siitä kiinnostavaa.

Pystyn jatkamaan taiteilijana. Olen sisäistänyt ja ymmärtänyt monia asioita lopputyöprosessin aikana. Suurin niistä lienee sen tajuaminen, miten paljon tietoa ja ajatuksia vielä makaa raskaan peitteen alla odottamassa paljastumistaan. Tärkein niistä lienee se, että minulla on janoa, uskoa ja ennen kaikkea halua.

Väitän vielä lopuksi, että taidetta ei tehdä ja kuluteta pelkästään siksi että se on kivaa. Se on hyvin tiukasti kiinni ihmisen perimmäisessä olemuksessa. Ehkä taide on jotain loppujen lopuksi selittämätöntä (vähän niin kuin sielu), jota ilman voisi olla mahdollista olla biologisesti elossa, mutta ei *elää*. Ehkä tämän vuoksi ihmiset kokevat tarvetta selittää taidetta, siksi että sitä on niin vaikea ymmärtää. Sen määrittelemineen on hankalaa, ja se taas pistää ihmisen tutkivan ja kiinnostuneen perusuunteen pakollakin yrittämään määritellä ja ymmärtää. Taide itse pistää meidät pohtimaan sukupolvesta toiseen; mitä ja miksi on taide? Oikeastaan jo se riittää mielestäni perusteluksi taiteelle. Niin universaalinen kiehtovalla asialla on oikeus olla ja tulla tehdyksi.

Kuva 17: Omakuva: taiteilija, Sofi Häkkinen 2016

8 lähteet

KIRJALLISET LÄHTEET

- Billgren, Ernst (2008) *Mitä on taide ja sata muuta tositärkeitä kysymystä, Teos*
- Itkonen, Satu & Kaitavuori, Kaija (2007) *Kansalliset kulttuurilaitokset, Suomalaisen kirjallisuuden seura*
- Häyrynen, Simo (2006) *Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuripolitiikka, SoPhi*
- Lehtonen, Mikko; Valaskivi, Katja; Kuusela, Hanna (2014) *Tehtävä kulttuurille – Talouden ja kulttuurin muuttuvat suhteet, Vastapaino*
- Heinämaa, Sara (2015) *HS 7.11.2015, pääkirjoitus*
- Heiskanen, Ilkka; Kangas, Anita; Mitchell, Ritva (2015) *Taiteen ja kulttuurin kentät, Tietosanoma*
- Heiskanen, Ilkka; Ahonen, Pertti; Oulasvirta, Lasse (2005) *Taiteen ja kulttuurin rahoitus ja ohjaus: kipupisteet ja kehitysvaihtoehdot, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö*
- Hemmilä, Heidi (2012) *Tuntematon joutilas. TAMK*
- Impola, Laura (2013) *Veistos ja installaation moniaistisuus. TAMK*
- Karvonen, Kirsti (2001) *Ars Fennica 2011 Anssi Kasitonni. Ars Fennica*
- Laukkanen, Laura (2012) *Tuntoaisti ja materiaalisuus taiteellisessa opinnäytetyössä. TAMK*
- Mäki, Teemu (2005) *Näkyvä pimeys. LIKE*
- Mäki, Teemu (2014) *Käytännöllinen utopia. Ruukku taideartikkeleita.*
<http://www.researchcatalogue.net/view/53651/53652> Haettu 10.11.2015.
- Saresma, Tuija (2003) *Häivähdys kauneutta – taide suomalaisten arjessa. Kansanvalistusseura*
- Stewen, Riikka (2007) *Nykytaidetta etsimässä: Neljä keskustelua Kiasmassa. LIKE*
- Torvinen, Ismo (2012) *Tee-Se-Itse –spektaakkeli. TAMK*
- Vuoden nuori taiteilija 1984 – 2004, Tampereen taidemuseo*
- Taidehistorian tutkimuksia osa 25. Taidehistorian seura ry*

VIDEOLÄHTEET JA INTERNETJULKAISUT

- Goertzin, Ralph (2014) *Maybe this is a dream – Nathalie Djurberg & Hans Berg*, käytetty lähteenä 10/2015; <https://www.youtube.com/watch?v=r4N7kiN3q6E>
- Heinämaa, Sara (7/11/15) Pääkirjoitus, Helsingin Sanomat
<http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1446806684530> (haettu 18/11/15)
- Hudson, Judith (2010) *BOMB – Artists in Conversation: Mika Rottenberg* by Judith Hudson. Fall 2010 *BOMB*, käytetty lähteenä 10/2015; <http://bombmagazine.org/article/3617/mika-rottenberg>
- Kokkonen, Laura (2015) *Taide ja merkityskato* 17/11/2015
<http://www.mustekala.info/node/37585> (haettu 18/11/2015)
- Vice 23/9/2009 *Scandinavia - A Peek At Hannaleena Heiska*, käytetty lähteenä 10/2015;
<http://www.vice.com/read/scandinavia-a-peek-at-hannaleena-heiska>
- Suomen perustuslaki (1999) <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Tehonrakentajat, Matti Hyvönen:
<http://www.tehonrakentajat.fi/index.php?sivu=Taiteilijat&kuka=Matti#kuvaus>

KUVAT

- Kuva 1:** Fred McDarrah 1964, teksti: Warhol, Andy 1977, *Mariner Books: The Philosophy of Andy Warhol (From A to B and Back Again)*
- Kuva 2:** *Materiaali tai teos (tao mestariteos)*, Sofi Häkkinen 2015
- Kuva 3:** *Kuva 3: Kuvituskuva*, Sofi Häkkinen 2015
- Kuva 4:** *Kuva 4: Lux (Valo)*, Taide ja tiede. Yksityiskohta Walter Runebergin patsaasta Aleksanteri II:n kunniaksi Senaatintorilla. (Kuva & teksti: Itkonen & Kaitavuori 2007, SKS: Kansalliset kulttuurilaitokset)
- Kuva 5:** *Taiteilija ja teos päällekkäin (minä ja lopputyöni Kerrostalo)*, kuva: Iida-Liina Häkkinen
- Kuva 6:** *Kuvituskuva*, Sofi Häkkinen 2016
- Kuva 7:** *Lopputyöni, animaatioinstallaatio Kerrostalo, Galleria Emilissä 2016*. Kuva: Iida-Liina Häkkinen
- Kuva 8:** *Kuva 8: Prosessikuvia teoksen valmistumisesta 2015-2016*
- Kuva 9:** *Yksityiskohta teoksesta Kerrostalo, havainnollistava kuva talon reunojen animaatioiden synkronoinnista. Galleria Emil 2016*. Kuva: Iida-Liina Häkkinen
- Kuva 10:** *Hannaleena Heiska – Heaven Tonight, 2006, kuva taiteilijan nettisivuilta, Ari Parviainen.*
- Kuva 11:** *Yksityiskohta teoksesta Kerrostalo, Sofi Häkkinen 2016*
- Kuva 12 & 13:** *Yksityiskohta teoksesta Kerrostalo, Sofi Häkkinen 2016*
- Kuva 14:** *Yksityiskohta teoksesta Kerrostalo, Sofi Häkkinen 2016*
- Kuva 15:** *Lopputyöni ”Kerrostalo” esillä Galleria Emilissä Tampereella 2016*. Kuva: Iida-Liina Häkkinen
- Kuva 16:** *Kuvituskuva, Sofi Häkkinen 2016*
- Kuva 17:** *Omakuva: taiteilija, Sofi Häkkinen 2016*